

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН «БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ» ТА «ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ» ЯК ВАЖЛИВИЙ АСПЕКТ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЇ

У статті розкривається підхід до змісту й організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи. З огляду на узагальнення наукових позицій визначено ряд недоліків однієї з найпоширеніших форм навчального процесу - лекції. Окреслено найбільш важливі специфічні принципи самостійної роботи освіти студентів педагогічного вузу при вивченні дисциплін «БЖД» і «ООП». В світлі проєкції цієї структурно-логічної схеми у площину професійної підготовки вчителя запропоновано як одну з найефективніших самостійну роботу студентів з навчально-методичним посібником з даної дисципліни, у якому структуруються і в систематичному вигляді пропонуються ті знання і методики, якими вони повинні оволодіти в рамках вивчення даних дисциплін.

Ключові слова: самостійна робота, кредитно-модульна система, безпека життєдіяльності, основи охорони праці.

В статье раскрывается подход к содержанию и организации самостоятельной работы студентов в условиях кредитно-модульной системы. Учитывая обобщение научных позиций определено ряд недостатков одной из самых распространенных форм учебного процесса - лекции. Очерчено

наиболее важны специфические принципы самостоятельной работы образования студентов педагогического вуза при изучении дисциплин «БЖД» и «ООТ». В свете проекции этой структурно логической схемы в плоскость профессиональной подготовки учителя предложено как одну из самых эффективных самостоятельную работу студентов с учебно-методическим пособием по данной дисциплине, в котором структурируются и в систематическом виде предлагаются те знания и методики, которыми они должны завладеть в рамках изучения данных дисциплин.

Ключевые слова: самостоятельная работа, кредитно-модульная система, безопасность жизнедеятельности, основы охраны труда.

In the article, going opens up near maintenance and organization of independent work of students in the conditions of credit-module systems. Taking into account generalization of scientific positions certainly a row of lacks of one of the most widespread forms of educational process is lectures. Outlined specific principles of independent work of education of students of pedagogical institute of higher are most essential at the study of disciplines of «LS» and «BWS». In the light of this projection structurally logical charts in the plane of professional preparation of teacher are offered as one of most effective independent work of students with a navchal'no-metodichnim manual on this discipline, in which strukturuyut'sya and those knowledges and methods which they must lay hands on within the framework of study of these disciplines are offered in a systematic kind.

Keywords: independent work, credit-module system, life safety, basis work safety.

На сучасному етапі соціально-економічного і політичного розвитку України в умовах ринкових відносин перед вищими навчальними закладами постає завдання: підготувати високоосвічену особистість, яка вмітиме самостійно здобувати необхідні знання, уміло застосовувати їх на практиці для розв'язання різноманітних соціальних та навчальних проблем, гнучко

приспосовуватись до ситуацій, що постійно змінюються; бачити труднощі, що виникають в реальних освітніх процесах і знаходити шляхи їх раціонального подолання, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином знання, що здобуваються, можуть бути використані; грамотно працювати з інформацією; генерувати нові ідеї, творчо мислити, самостійно працювати над розвитком власного інтелекту, підвищенням культурного рівня.

У національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), державній програмі «Концепція педагогічної освіти» зазначається, що основна мета української системи освіти – створити умови для розвитку й самореалізації кожної особистості як громадянина України, сформувати покоління, здатне навчатися упродовж усього життя [7].

За допомогою традиційної лекційної системи навчання сформувати такого професійного фахівця не можливо, альтернативою є запровадження кредитно-модульної системи навчання, яка передбачає підвищення ролі індивідуальної та самостійної роботи студентів з використанням сучасних технологій викладання дисциплін, діагностування та оцінювання навчальних досягнень на відповідних етапах підготовки.

Основними положеннями впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу виступають: розподіл змісту освіти на відносно єдині та самостійні за навчальним навантаженням студентів сегменти, які передбачені програмою вивчення навчальної дисципліни (принцип модульності); організація процесу оволодіння студентами змістовими модулями, основним змістом яких є активна самостійно-творча пізнавальна діяльність; організація наукового та інформаційно-методичного забезпечення діяльності учасників навчального процесу; забезпечення можливостей зміни змісту навчання з урахуванням динаміки соціального замовлення і потреб ринку праці; створення умов організації навчання, що вимірюється та оцінюється результатами самостійної пізнавальної діяльності студентів; забезпечення та створення умов для розуміння студентом цілей освіти та професійної підготовки, а також можливостей їх успішного досягнення [1].

Використання даної системи у професійній підготовці майбутніх вчителів забезпечує орієнтацію навчального процесу на самостійну пошуково-творчу пізнавальну діяльність, диференціацію й індивідуалізацію за темпами засвоєння матеріалу, методами різнорівневого оволодіння матеріалом, методами контролю і самоконтролю, перехід до суб'єкт-суб'єктного навчання. Реалізація названих умов стимулює внутрішню і зовнішню активність студентів, їхню самостійну творчу діяльність, формує в них глибокі дійові знання, розвиває на їхній основі уміння і навички професійної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури показує значний інтерес вітчизняних і зарубіжних дослідників до різних аспектів проблеми самостійної роботи студентів: сутність і структура самостійної роботи (Н.Дайрі, Б. Єсипов та ін), організаційно-педагогічні засади (О. Заїка, О.Савченко, Н. Шишкіна та ін), формування пізнавальної самостійності (В.Тюріна, Н. Дідусь та ін), теорія і практика самостійної пізнавальної діяльності (Л. Жарова, П.Підкасистий та ін.), інформаційно-методичне забезпечення самостійної роботи (В. Козаков, В. Шатуновський) тощо.

Метою нашої статті є розкриття підходу до змісту і організації самостійної роботи студентів на прикладі дисциплін «Безпека життєдіяльності» та «Основи охорони праці» в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу в педагогічному вузі.

Необхідно відмітити, що на сьогодні немає єдиного трактування поняття «самостійна робота». Існує багато подібних за своєю сутністю трактувань, але всі вони по - різному характеризують дане явище.

Так, наприклад, на думку Я.Бойко, самостійна робота – активна творча робота студента, в основі якої лежать його самостійність, потреба й уміння самостійно мислити, здатність орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити питання, завдання і знаходити підхід до їх вирішення [2, 19].

Самостійна робота, за І.Зимньою, – цілеспрямована діяльність суб'єкта, внутрішньо мотивована, розподілена самим суб'єктом на сукупність

необхідних для виконання дій, яка коригується суб'єктом в процесі і в результаті діяльності [5, 27].

На нашу думку, найбільш вдалим, узагальненим та конкретизованим щодо вищої школи є наступне тлумачення: самостійна робота – вид навчальної діяльності студентів відповідно до самостійно визначеної мети, внутрішньо мотивована, яка виконується студентами з використанням розумових і фізичних зусиль як під час аудиторних занять, так і в позааудиторних час, за завданням і під контролем викладача, але без його особистої участі і завершується досягненням певних результатів, які підлягають самоконтролю і контролю [3, 68].

Навчальні дисципліни «Безпека життєдіяльності» та «Основи охорони праці» є нормативними дисциплінами, що включаються в навчальні плани як дисципліни обов'язкового вибору. Обсяг навчального часу для вивчення цих дисциплін визначений державними вимогами (спільний наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи та Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 21.10.2010 року, № 969/922/216 «Про організацію та вдосконалення навчання з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності та цивільного захисту у вищих навчальних закладах України»).

Відповідно до «Типової навчальної програми нормативної дисципліни «Безпека життєдіяльності» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр» рекомендований наступний розподіл навчального часу: всього 54 академічних годин (1,5 кредиту ECTS) з них – 18 годин відводиться на лекції, 18 годин на практичні (семінарські) заняття і 18 годин - на індивідуальну та самостійну роботу. Аналогічний розподіл годин і для дисципліни «Основи охорони праці», відповідно до «Типової навчальної програми нормативної дисципліни «Основи охорони праці» для вищих навчальних закладів для всіх спеціальностей за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст»,

«бакалавр». Тобто на самостійну роботу при вивченні даних дисциплін відводиться одна третя від загальної кількості годин. Кожний вид роботи (аудиторна, самостійна робота, модульна контрольна, ІНДЗ) оцінюються відповідною кількістю балів, а в кінці підводиться підсумок з усіх видів роботи і виставляється підсумкова оцінка (з БЖД – залік, ООП – екзамен).

Проаналізувавши робочі навчальні плани усіх напрямів підготовки за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст», «бакалавр» в Уманському державному педагогічному університеті, ми можемо констатувати тенденцію до скорочення аудиторних годин на вивчення даних дисциплін та винесення їх на позааудиторну самостійну роботу. Тобто до простого перерозподілу матеріалу, що подається на лекціях, і матеріалу, який доводиться вивчати студентам самостійно.

Звичайно, що специфіка професії майбутніх вчителів технології потребує систематичної самостійної роботи, вміння самому здобувати знання і використовувати їх у практичному житті. Тому необхідним є оволодіння студентами вмінням самостійно вчитися.

Традиційною формою викладення навчального матеріалу з дисциплін «БЖД», «ООП» - є лекції. Але навіть найкраща лекція може вирішити тільки одне дидактичне завдання – забезпечити первісне знайомство, організувати початкове сприйняття матеріалу й сформувати основи для подальшого самостійного вивчення й оволодіння знаннями. В умовах масового навчання лекція, як форма навчального процесу, що вважається донині основною, провідною в практиці вищої школи, володіє рядом недоліків, зокрема:

- неможливо адаптувати викладання матеріалу до характеру й особливостей сприйняття кожним студентом та усвідомлення ним навчального матеріалу, а також його індивідуальне засвоєння;
- «ущільнення» інформації - це намагання лектора викласти якомога більше теоретичного матеріалу за обмежений час;
- намагання студентів якомога більше записати те, що говорить викладач, часто не встигаючи вникнути в суть матеріалу;

- викладач, по суті, майже не спілкується зі студентами, не організовує наступне опрацювання студентами в позааудиторний час лекційного матеріалу, не направляє та не вчить користуватися літературою тощо [3].

В силу зазначених вище причин, можна констатувати, що повне оволодіння навчальним матеріалом на лекційних заняттях не відбувається. Ця форма проведення процесу навчання не організовує самостійну роботу студентів, а лише інформує, мотивує, орієнтує й знайомить студентів зі змістом, послідовністю й напрямком тих елементів діяльності, які повинні бути виконані в даному навчальному процесі

Для того, щоб знизити вплив вищезазначених недоліків при вивченні студентами дисциплін «БЖД» і «ООП» і покращити якість засвоєння знань, пропонуємо, крім традиційної лекції, проводити аудиторну самостійну роботу зі студентами.

Найефективнішою формою самостійної роботи є робота студентів з навчально-методичним посібником з даної дисципліни, у якому структуруються і в систематичному вигляді пропонуються ті знання і методики, якими вони повинні оволодіти в рамках вивчення даної дисципліни.

Робота з посібниками є наочною, практичною, цікавою та сприяє успішному засвоєнню знань. При такій роботі кожен студент залучається в активну, цілеспрямовану, усвідомлену самостійну роботу з оволодіння знаннями. Прочитавши і занотувавши матеріал, студент у кінці дає відповіді на питання для самоконтролю, які змушують не просто переписати матеріал, а думати, відшуковувати, аналізувати і чітко формулювати правильну відповідь.

Через те, що обидві дисципліни є обов'язковими як для вивчення студентами стаціонарної форми навчання, так і заочної, може виникнути проблема зі забезпечення навчально-методичними посібниками кожного студента. Тут на допомогу може прийти навчальний об'єкт сучасності – комп'ютеризація. Створення електронних навчально-методичних посібників є досить дієвим засобом забезпечення студентів теоретичним матеріалом.

Навчальні посібники можна помістити в комп'ютерну мережу, і студенти можуть вивчати матеріал, навіть не виходячи з дому.

Звичайно, викладач повинен постійно контролювати самостійну роботу студентів і перевіряти їх знання. Тут на допомогу знову може прийти комп'ютер. Матеріальна база нашого університету дозволяє проводити комп'ютерне тестування студентів.

У ході виконання тесту екран монітора має такий вигляд. У верхніх рядках екрана відображається зміст заголовку файлу. Під ним - інформація про кількість набраних балів та правильних і неправильних відповідей. Ці дані оновлюються після кожної відповіді на поточне тестове питання. В нижньому рядку екрана знаходиться інформація про дії для користувача та відображається час, що залишився для відповіді на питання тестового завдання. Після надання відповіді на поточне питання з'являється повідомлення про правильність наданої відповіді та змінюється інформація про кількість набраних балів на даний час. По закінченню часу, відведеного на виконання тестового завдання, файл автоматично блокується і на екрані відображається загальна кількість набраних балів. Це досить зручно як для викладача, який за кілька хвилин може зібрати інформацію про результати тестування студентів цілої групи, так і для студентів, які можуть у будь-який зручний для них час пройти тестування в комп'ютерному класі факультету.

Наступним видом самостійної роботи, що виконується студентами при вивченні дисциплін «БЖД» і «ООП», - індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНДЗ). Перелік індивідуальних науково-дослідних завдань налічує близько 100 тем з кожної дисципліни. Кожен студент має змогу вибрати собі із запропонованих ту тему, яка для нього є цікавою. ІНДЗ оформляють у вигляді рефератів за відповідними правилами до таких робіт. Робота над ІНДЗ дозволить систематизувати, поглибити, узагальнити, закріпити та практично застосувати знання матеріалу з даної дисципліни.

Обговорення роботи з ІНДЗ можна проводити на семінарському занятті або засіданні студентської проблемної групи.

Отже, перехід до кредитно-модульної системи організації навчання зумовлює необхідність якісних змін у системі вищої освіти. Передусім, збільшення кількості годин на самостійну роботу студентів з дисциплін «БЖД» і «ООП» вимагає від викладача не лише викладання набору готових знань, а організації активної самостійної діяльності майбутніх вчителів технології. Тому беззаперечною є актуальність проблеми, яка розглядається, а її недостатня розробленість дозволяє продовжувати дослідження в зазначеному напрямку. Наприклад, в деяких освітньо-професійних програмах та навчальних планах підготовки бакалаврів дисципліни «БЖД» і «ООП» об'єднують в одну - «Безпека життєдіяльності та основи охорони праці», що потребує іншого, нового підходу до організації самостійної роботи студентів.

Список використаних джерел:

1. Белова Ю. Впровадження кредитно-модульної системи навчання в процес викладання технічних дисциплін // Проектна та конструкторсько-технологічна підготовка майбутніх фахівців інженерного та педагогічного напрямів. – Херсон: ХДУ, 2009. – С. 59-71.

2. Бойко Я. Організація самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах / Рідна школа. – 2009. – № 10. – С. 19-23.

3. Борисенко Н. Самостійна робота як складова професійної підготовки вчителя технології. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини /Гол.ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О., 2010. - Ч.2. – 396 – 399 с.

4. Драч І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців // Нові технології навчання. – К.: НМЦВО, 2004. – Вип. 37. – С. 86-91.

5. Зимняя И. Педагогическая психология [Електронний ресурс] / Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. – 480 с. – [Цит. 2010, 8 січня]. – Режим доступу : www.pedlib.ru/Books/2/0309/2_0309-69/shtml.

6. Наказ № 101 Міністерства освіти і науки України, від 10.02.2010 р. «Про структуру освітньо-професійних програм та навчальних планів підготовки бакалаврів».

7. Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті. //Освіта України. – 2002. – 23 квітня. – С2.

8. Рабченко Т. Індивідуальне навчально-дослідне завдання як вид самостійної роботи студента творчого характеру // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ. – Вип. 32, 2005. – С. 135-141.